

ЯЦЕНКОМаріанна Сергіївна
m.s.yatsenko@mzeid.inк.е.н., доцент, Одеський
національний політехнічний
університет**БЕСПАЛА**Ольга Анатоліївна
o.a.bespalaya@mzeid.inасистент, Одеський національний
політехнічний університет**СІВОВА**

Людмила Сергіївна

магістр, Одеський національний
політехнічний університет

УДК 338

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА ТА ПІДВИЩЕННЯ ЙОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ**THE ENTERPRISE'S INNOVATIVE POTENTIAL AS A FACTOR OF PRODUCTION'S DEVELOPMENT AND INCREASE OF ITS COMPETITIVENESS**

У статті розглянуто сутність поняття «інноваційний потенціал» підприємства та виконано статистичний аналіз щодо основних напрямів інноваційної діяльності вітчизняних підприємств за останні два роки. Також, виділено основні складові інноваційного потенціалу з подальшим детальним розглядом кожної з цих складових.

В статье рассматривается суть понятия «инновационный потенциал» предприятия и выполнен статистический анализ основных направлений инновационной деятельности отечественных предприятий за последние два года. Также, выделены основные составные инновационного потенциала с дальнейшим детальным рассмотрением каждой из этих составных.

In the article the concept "innovative potential" of the enterprise is considered and statistical analysis of the main directions of innovative activity of domestic enterprises for the last two years is given. The main components of the innovation potential are also highlighted with further detailed consideration of each of these components.

Ключові слова: інноваційний потенціал, інноваційна діяльність, науково-технічний розвиток, складові інноваційного потенціалу, інтелектуальна власність, комерціалізація інновацій

Ключевые слова: инновационный потенциал, инновационная деятельность, научно-техническое развитие, составные инновационного потенциала, интеллектуальная собственность, коммерциализация инноваций

Keywords: innovative potential, innovative activity, scientific and technological development, composite of innovative potential, intellectual property, commercialization of innovations

ВСТУП

У сучасних умовах функціонування вітчизняних підприємств, для забезпечення їх сталого розвитку ключового значення набуває активізація інноваційної діяльності, науково-технічного розвитку та підвищення ефективності інноваційних досліджень. Вміння не тільки формувати, а й активно використовувати у виробництві інноваційні технології, новітні розробки науки і техніки стає вирішальним фактором економічного успіху вітчизняних підприємств, гарантує підвищення ефективності їх функціонування, а також забезпечує незалежність технологічної складової. Інновації стають основним засобом збільшення прибутку суб'єктів господарювання, підвищення їх конкурентоспроможності за рахунок кращого задоволення ринкового попиту і зниження загальновиробничих витрат.

Під інноваціями розуміють такі результати наукових досліджень і розробок, які здатні поліпшити технічні, економічні, споживчі характеристики наявної продукції, процесів, послуг або можуть стати основою створення нової. Такі досягнення науки стають

джерелом нового або додаткового прибутку та можуть втілитись у самостійному товарі і мати свою ринкову вартість [6].

Проте, сьогодні економіка України все ще залишається несприйнятливою до науково-технічних нововведень через низький рівень виробничої бази промисловості, нераціональне використання науково-технічного потенціалу, нестачу коштів для фінансування науково-технічної діяльності та високі кредитні ставки, недосконалість законодавчої бази в галузі інноваційної діяльності, високі економічні ризики та інші фактори. Приватні інвестори мають бути суттєво захищені в фінансуванні інновацій та максимально захищені від майбутніх ризиків.

У промислово-розвинених країнах світу, за різними оцінками, від 75 до 95 % приросту промислового виробництва забезпечується за рахунок використання інновацій. І навіть більше, пожевлення виробництва в країнах, що пережили економічні кризи, сприяла, як правило, активізація інноваційних процесів. Аналіз різних сценаріїв виведення української економіки з важкої кризи, в якій вона перебуває вже небезпечно тривалий час, показує, що і для України єдина дорога

гідного розвитку – переведення економіки на інноваційний режим. Жоден інший – ані сировинний, ані шлях запозичення західних технологій – не забезпечує істотного (у 3–4 рази) зростання ВВП за 10–15 років, а, отже, й істотного підвищення рівня і якості життя населення [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженням теоретичних та практичних питань щодо різних аспектів інновацій, інноваційного потенціалу, інноваційного розвитку підприємства приділяють увагу як зарубіжні, так і вітчизняні вчені. Зокрема, серед зарубіжних вчених можна виділити праці: Т. Брайана, П. Друкера, М. Портера, Ф. Хаберленда, Й. Шумпетерата ін. Серед вітчизняних науковців особливої уваги набувають дослідження: Т. Балабанова, А. Бутенко, В. Василенко, А. Гальчинського, М. Данько, К. Ковтуненко, А. Савчук.

Однак, незважаючи на велику кількість досліджень щодо теоретичних та практичних питань сутності та складових інноваційного потенціалу та його формування, слід зазначити, що існуюча інформація носить досить суперечливий характер. Сьогодні в економічній літературі не існує однозначного визначення поняття «інноваційний потенціал», а також недостатньо широко висвітлене питання складових частин інноваційного потенціалу підприємства. Це значною мірою ускладнює вироблення конкретних практичних рекомендацій з його формування й ефективного використання й, таким чином, негативно позначається на кінцевих результатах інноваційної діяльності.

МЕТА РОБОТИ – наукове обґрунтування теоретичних засад поняття інноваційного потенціалу підприємства та виділення основних складових інноваційного потенціалу підприємства.

РЕЗУЛЬТАТИ

Існує багато трактувань визначення поняття «інноваційний потенціал». На думку Т. Балабанова «інноваційний потенціал» – це сукупність різних видів ресурсів, включаючи матеріальні, фінансові, інтелектуальні, інформаційні та інші ресурси, необхідні для здійснення інноваційної діяльності [2].

В. Василенко визначає інноваційний потенціал, як здатність підприємства взагалі, чи суб'єкта господа-

рювання робити нову, наукомістку продукцію, що відповідає вимогам ринку, особливо світового [3].

М. Данько надає таке визначення: «інноваційний потенціал» являє собою сукупність елементів, які необхідні для вирішення конкретних виробничих завдань та відображають готовність підприємства для їх рішення [5].

А. Савчук під інноваційним потенціалом розуміє сукупність усіх його ресурсів, які можуть бути задіяними у процесі здійснення інноваційної діяльності [4].

Узагальнюючи вищевказані визначення, інноваційний потенціал можна визначити як готовність та спроможність того чи іншого інноваційного підприємства здійснювати вперше та втілювати в подальшу діяльність нововведення.

Таким чином, інноваційний потенціал (держави, галузі, підприємства) представляє собою сукупність різноманітних видів ресурсів, включаючи матеріально-виробничі, фінансові, інтелектуальні, науково-технічні та інші ресурси, необхідні для здійснення інноваційної діяльності. Чим вище рівень інноваційного потенціалу підприємства, тим успішніше воно запобігає можливих кризових ситуацій [11].

У сучасних умовах основним засобом підтримки високих темпів розвитку й досягнення необхідного рівня прибутковості суб'єктами господарювання стає постійне впровадження ними інновацій. Тому підприємствам в Україні слід приділяти більшу увагу вивченню питань сутності та складових власного інноваційного потенціалу [10].

Для кращого розуміння ситуації в галузі інноваційної діяльності вітчизняних підприємств наведемо деякі статистичні дані. У 2016 р. інноваційною діяльністю в промисловості займалися 834 підприємства, або 18,9 % обстежених промислових підприємств, що на 10 підприємств більше ніж у 2015 р. (табл. 1). Протягом 2016 р. на інновації підприємства витратили 23,2 млрд. грн., у тому числі на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення –19,8 млрд. грн, на внутрішні та зовнішні науково-дослідні розробки –2,4 млрд. грн., на придбання існуючих знань від інших підприємств або організацій – 0,1 млрд. грн. та 0,9 млрд. грн – на іншу інноваційну діяльність (проектування, навчання, маркетинг та інше) [1].

Таблиця 1

Інноваційна діяльність промислових підприємств за напрямками проведених інновацій

	2015		2016	
	Усього	У % до загальної кількості пром. підпр.	Усього	У % до загальної кількості пром. підприємств
Кількість підприємств, що займалися інноваційною діяльністю	824	17,3	834	18,9
у томі числі витрачали кошти на: внутрішні НДР	151	3,2	232	5,2
зовнішні НДР	70	1,5	103	2,3
придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	467	9,8	590	13,3
придбання інших зовнішніх знань	32	0,7	74	1,7
інші	210	4,4	368	8,3

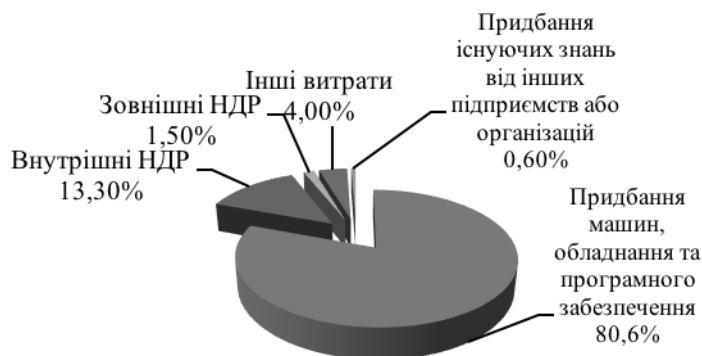

Рис. 1. Розподіл загального обсягу витрат за напрямками інноваційної діяльності за 2015 р.

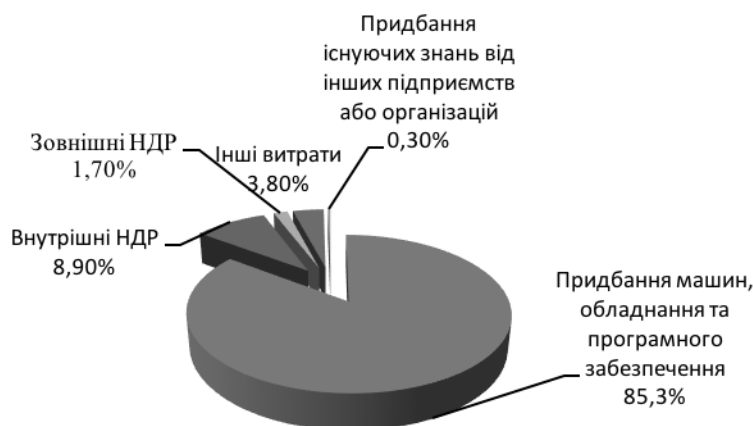

Рис. 2. Розподіл загального обсягу витрат за напрямками інноваційної діяльності за 2016 р.

Структура інноваційного потенціалу підприємства представлена єдністю трьох його складових: ресурсної, внутрішньої, результативної, які тісно пов'язані між собою.

Ресурсна складова інноваційного потенціалу залежить від можливостей використання кожного одиничного господарського ресурсу в інноваційному процесі [13]. Під інноваційними ресурсами будь-якої організації розуміють сукупність фінансових, інтелектуальних і матеріальних коштів, якими володіє підприємство для здійснення інновацій. Таким чином, інноваційні ресурси підприємства включають:

1. Персонал організації. Як інноваційний ресурс, характеризується рівнем професійної підготовки, навчання і інноваційності персоналу. Високий професійний і освітній рівень працівників – необхідна умова його інноваційності. Інноваційність персоналу – це його здатність до генерації ідей та їх ефективного впровадження.

2. Досягнутий техніко-технологічний рівень. Чим вищий техніко-технологічний рівень виробництва, тим більш радикальні інновації бувають і більш недоступні для імітації у конкурентів.

3. Відповідність організаційних структур управління та систем управління завданням інноваційного процесу. Організаційна структура підприємства або організації, орієнтована на інновації, має відповідати наступним вимогам:

- можливості створення слабоструктурованих інноваційних колективів тимчасового характеру (в тому числі включають працівників різних підрозділів підприємства) на ранньому етапі розвитку нововведення;

- наявності організаційного механізму оформлення та зміцнення статусу тимчасового інноваційного колективу в разі успішного проходження ним ранніх стадій розробки (внутрішньофірмовий венчур);

- наявності ефективного механізму мотивації і стимулювання інноваційної діяльності.

4. Інтелектуальна власність у формі нематеріальних активів. Основним інноваційним ресурсом будь-якої організації в даний час є нематеріальні активи, якими вона володіє. Це, так звані, невовимі ресурси організації (вони не піддаються однозначній фінансовій оцінці), і саме це перетворює їх у джерело стійкого конкурентної переваги [12].

5. Науково-технічний резерв у вигляді незавершених інноваційних проектів. Це не тільки незакінчені дослідження, але і припинені раніше з різних причин, у тому числі внаслідок негативного результату.

6. Наявність ефективною комунікаційної інфраструктури, яка дозволяє забезпечити комплексну взаємодію між усіма учасниками інноваційної діяльності

в ході виконання відповідних етапів інноваційного процесу.

7. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності. Рівень фінансування залежить від фінансового стану підприємства, стратегічної пріоритетності інноваційної діяльності, обраної інноваційної стратегії розвитку, попередніх інноваційних результатів [12].

За статистичними даними станом на 2016 р. основним джерелом фінансування інноваційних витрат залишаються власні кошти підприємств – 22036,0 млн. грн (або 94,9% загального обсягу витрат на інновації). У 2016 р. 88,1% інноваційно активних промислових підприємств впроваджували інновації (або 16,6% обстежених промислових). Ними було впроваджено 4139 інноваційних видів продукції, з яких 978 – нових виключно для ринку, 3161 – нових лише для підприємства, а не взагалі для ринку. Із загальної кількості впровадженої продукції 1305 – нові види машин, устаткування, приладів, апаратів тощо, з яких 22,3% нових взагалі для ринку [1].

Другою складовою інноваційного потенціалу є *внутрішня складова* – так званий «важель», який забезпечує дієздатність і ефективність функціонування всіх попередніх елементів. В цілому, вказана складова характеризує можливість цілеспрямованого здійснення інноваційної діяльності, тобто визначає здатність системи на принципах комерційної результативності залучати ресурси для ініціації, створення і поширення різного роду новин. Отже, внутрішню складову можна охарактеризувати через процеси створення і впровадження нового продукту, забезпечення взаємозв'язку новатора як з наукою, що надає прогресивні ідеї, так і з ринком, що споживає готовий продукт, а також методи і способи управління інноваційним процесом [9].

Результативна складова віддзеркалює результат реалізації існуючої можливості, тобто той реальний фактичний інноваційний продукт, отриманий в інноваційному процесі, тобто досягнутий рівень потенціалу. Доцільність виділення цієї складової підтримується тим, що саме інноваційний продукт як результат інноваційних процесів обумовлює подальший, не лише кількісний, але й якісний зріст інноваційного потенціалу системи (господарюючого суб'єкта). Він сприяє розвитку ресурсної складової, якщо це продукт, внутрішньої частини інноваційного потенціалу, якщо це здійснена інновація в самій інноваційній сфері. Він несе в собі потенційно нові можливості, виводить на новий рівень функціонування інноваційний потенціал у цілому. Результативна складова інноваційного потенціалу представляє собою цільову характеристику цієї категорії, що проявляється в потоках інноваційної продукції, головним чином забезпечуючи його відтворення [13].

Найбільш ефективним способом реалізації результативної складової є комерціалізація інноваційної розробки. Комерціалізація – це процес, який пов'язаний з практичним використанням результатів інноваційної діяльності, які мають певні властивості, переваги та цінність для споживачів, з метою виводу їх на ринок з отриманням комерційного ефекту, тобто прибутку. Ефективність комерціалізації характеризується стійким попитом протягом тривалого періоду

часу, який у свою чергу забезпечує підприємству отримання прибутку [8].

Ефективність комерціалізації інновації залежить від результативності маркетингових досліджень просування на ринок нових товарів, технологій. Маркетингові дослідження включають: вивчення характеристик ринку, аналіз розподілу часток ринку між підприємствами, аналіз збуту, вивчення товарів конкурентів, вивчення реакції на новий товар та його потенціалу, вивчення політики цін, довгострокове прогнозування. Проведення маркетингових досліджень дозволяє оцінити потенційні можливості підприємства і на основі дослідження ринкових вимог розробити програми виробничого розвитку і конкурентної поведінки на ринку відповідно до етапів життєвого циклу продукції [7].

Таким чином, розглянувши наведені складові інноваційного потенціалу слід зазначити, що всі вони мають лише потенційне значення і лише в поєднанні з ефективним управлінським ресурсом підприємства може бути досягнуто високого рівня ефективного використання інноваційного потенціалу підприємства. Управлінський ресурс включає в себе здатність управлінської ланки до креативного мислення, оперативно приймати управлінські рішення та визначати інноваційні цілі підприємства, створювати сприятливий клімат в колективі та взагалі створювати мотивацію до інноваційної діяльної діяльності, а також мати необхідний набір специфічних виробничих та управлінських знань.

ВИСНОВКИ

В сучасних економічних умовах основним спором підтримання конкурентоспроможності та успішності функціонування будь-якого підприємства, а також для підтримання високого рівня прибутковості суб'єкта господарювання є безперервне впровадження ним інновацій. Інноваційний потенціал є ключовим фактором успішної реалізації інноваційної стратегії. Розглянувши структуру інноваційного потенціалу підприємства ми дійшли висновку, що вона представлена єдністю трьох його складових: ресурсної, внутрішньої та результативної, між якими існує як тісний взаємозв'язок, так і взаємозалежність, що в подальшому потребує необхідності виявлення їх оптимального співвідношення в залежності від впливу цих складових на формування та розвиток інноваційного потенціалу підприємства. Саме тому вітчизняним підприємствам необхідно приділяти особливу увагу дослідженню питань складових власного інноваційного потенціалу. І, лише поєднання цих складових з ефективною системою управління інноваційним потенціалом дозволить приймати обґрунтовані рішення, тим самим знижуючи ризики та підвищуючи ефективність використання інноваційних ресурсів підприємства.

Список використаних джерел

1. Наукова та інноваційна діяльність України. Статистичний збірник. К.: Держкомстат України, 2017. – Оф. вид. – 140 с.
2. Балабанов И.Т. Инновационный менеджмент: учебное пособие / И.Т. Балабанов. – СПб.: Питер, 2000. – 432 с.

3. Василенко, В.О. Антикризове управління підприємством: навч. посібник / В.О. Василенко. – [Вид. 2-ге, виправл. і доп.]. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 504 с.
4. Савчук А.В. Теоретичні основи аналізу інноваційних процесів в промисловості: моногр. / А.В. Савчук // НАН України. Інститут економіки промисловості. – Донецьк, 2003. – 448 с
5. Данько М. Інноваційний потенціал у промисловості України [Текст] // Економіст. –1999. – № 10. – С. 26-32.
6. Ковтуненко К.В. / Інноваційна інфраструктура: напрями розвитку та участь держави / К.В. Ковтуненко, Ю.В. Ковтуненко // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – 2012. – № 725: Проблеми економіки та управління. – С. 122–125.
7. Станіславик О.В. / Комерціалізація результатів інноваційної діяльності / О.В. Станіславик, К.В. Ковтуненко // Праці Одеського політехнічного університету. – 2011. – Вип. 2(36). – С. 301-305
8. Ковтуненко К.В. Роль учасників інноваційної діяльності в процесі використання інноваційних розробок / К.В. Ковтуненко // Економіка харчової промисловості. - 2013. - № 2. - С. 63-66.
9. Матросова В.О. / Сутність та складові інноваційного потенціалу як основа управління інноваційною діяльністю / В.О. Матросова // Економіка Транспортного комплексу.-2011.-№17.- С. 27-35.
10. Перевозчикова Ю. Інноваційний потенціал підприємства: сутність та складові [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://kneu.edu.ua/userfiles/stud.../Perevozchikova.doc>
11. Маховикова Г. Инновационный потенциал предприятия [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://econ.wikireading.ru/10576>
12. Інноваційний потенціал підприємства: структура і оцінка [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://studme.com.ua/15801117/ekonomika/innovatsionnyu_potentsial_predpriyatiya_struktura_otsenka.htm
13. Сутність та структура інноваційного потенціалу [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://pidruchniki.com/1342010853159/ekonomika/innovatsiyniy_potentsial